

**Självständigt arbete (examensarbete), 15 hp, för
Förskollärarytbildning Utbildningsvetenskap
HT 2018
Fakulteten för lärarutbildning**

Förskollärares arbete med jämställdhet i leken

Lina Christensen och Rusne Majaraite

Författare

Lina Christensen och Rusne Majaraite

Titel

Förskollärares arbete med jämställdhet i leken

Engelsk titel

Preschool teachers work on gender equality in the game

Handledare

Hilma Holm

Examinator

Adam Droppe

Sammanfattning

I vår forskningsstudie har vi undersökt om hur förskolläraren arbetat med jämställdhet med barnen i olika leksituationer. Utifrån våra forskningsfrågor, På vilket sätt framträder jämställdhetsarbetet i leksituationer i verbala interaktioner mellan förskollärare och barn. På vilket sätt förhåller sig förskollärare till normer rörande könsroller, i leken. För att besvara dessa forskningsfrågor har vi använt oss av kvalitativ ansats och samlat in data genom skriftliga observationer.

Vi har genomfört vår forskning på en förskola med två deltagande förskollärare i en barngrupp på 14 barn, var av tio var flickor och fyra pojkar. Observationerna skedde både inomhus och utomhus.

Vi såg i observationerna att förskollärarna arbetade med allas likavärde och jämlikhet och var inte alltid medvetna om när de arbetade med jämställdhet i alla situationer. Det som vi har kommit fram till i resultatet har varit att vi har kunnat se skillnad i hur förskollärarna har interagerat utifrån de olika observationerna med barnen. Lekarna som bestämdes av förskollärarna var könsneutrala och utmanade inte barnen i de stereotypa könsrollerna. Förskollärarna var noga med att benämna barnen med deras namn och ge ungefär lika mycket talutrymme för båda könen.

Ämnesord

Förskola, förskollärare, jämställdhet, normer, interaktion, könsroller, kvalitativforskning.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1. Bakgrund	7
1.2. Syfte och frågeställning	7
2. Litteraturgenomgång.....	8
2.1. Tidigare forskning	8
2.2. Lek.....	9
2.3. Könroller	10
2.4. Interaktion.....	11
2.5. Teoretiska Perspektiv	12
2.5.1. Utvecklingspedagogik	12
2.5.2. Normer.....	13
3. Metod.....	15
3.1. Insamlingsmetod.....	15
3.1.1. Observation.....	15
3.1.2. Skriftform	16
3.2 Urval.....	16
3.2. Genomförande	17
3.3. Bearbetning och analys.....	17
3.4. Etiska överväganden.....	18
4. Resultat	20
4.1. Planerad lek	20
4.2. Fri lek.....	24
4.3. Spontan lek	26
5. Diskussion.....	29

5.1. Återkoppling till inledning	29
5.2. Fråga 1	30
5.3. Fråga 2	31
5.4. Metoddiskussion.....	33
5.5. Reflektion	33
Referenser.....	34
Bilaga 1. Missivbrev.....	36
Bilaga 2: Observationsschema	37

1. Inledning

Jämställdhet är något som samhället strävar och arbetar mot på olika nivåer inom olika verksamheter, yrken och utbildningar. Under vår utbildning har vi som studenter uppmärksammat att förskollärare arbetade med jämställdhet i planerade aktiviteter. Det som också uppmärksammades var att det inte framkom lika tydlig utanför planerade leksituationer. Något som ofta förväxlas med varandra är jämställdhet och jämlikhet. Dessa två står varandra nära men begreppen har olika betydelse. Jämlikhet handlar om att alla människor ska behandlas lika oavsett etnicitet, sexuell läggning, bakgrund och funktionsnedsättning.

På United Nations Development Programmes (UNDP) hemsida kan man läsa om jämställdhet som är ett av de globala målen för hållbar och fredlig utveckling. Jämställdhet uppnås när båda könen (kvinnor och män) har lika rättigheter, villkor, möjligheter och makt att själva forma sina liv samt bidra till samhällets utveckling. Statistik som publiceras gällande de *Globala målen* (mål 5, UNDP, 2015) visar dock att kvinnor inte behandlas jämlikt i vissa situationer. Exempel: i vissa arbeten tjänar kvinnan mindre pengar för samma arbete eller att män har ofta högre positioner inom karriärer.

Jämställdhet är ett aktuellt ämne i dagens samhälle som berör barn redan från förskolan.

Inget barn ska i förskolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning hos någon anhörig eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling (Skolverket, 2016, s.4).

Jämställdhetsuppdrag för förskolan handlar om att ge alla barn oavsett deras kön lika möjligheter för lärande och kunskapsutveckling. Förskolans verksamhet ska kunna skapa lika villkor för lärande för både flickor och pojkar, utan stereotypiska förväntningar, förhoppningar och krav på hur de ska lära sig på grund av deras kön. Alla barn oavsett vilket kön de har ska känna sig värdefulla, inkluderade och respekterade i förskolan av både vuxna och andra barn. (Heikkilä, 2015). Alla förskolor ska arbeta aktivt för att främja lika behandling och arbetat mot att motverka diskriminering och trakasserier. Inget barn ska bemötas eller behandlas sämre än andra på grund av deras kön, könsidentitet eller köns uttryck, sexuella läggning, etnicitet, eller religion (Tengnér & Heikkilä, 2017).

1.1. Bakgrund

Vi har valt att fokusera på leken i vår forskning, då vi uppmärksammat att förskollärare arbetade med jämställdhet mer i planerade lekar jämfört med fria lekar.

Leken är ett centralt begrepp i förskoleverksamheterna och sker dagligen med barnen. I leken erbjuds barn att utöva makt, utforska och utmana sin egna könsroll i samhället. Utvecklingen sker i leken och genom att låta barnen leka, utforskar barn sin roll men kan också prova på andra roller. Leken är ett sätt att bearbeta vad som sker i barnets liv, något de hör när barnen tar på sig andra roller eller förflyttar sig till andra platser. Låtsaslekar ses som en intellektuell sysselsättning där barn utvecklar sina tankar, känslor, kreativitet, språk och samspel med andra (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Somliga barn kan ha svårt för just leken och ännu svårare när det gäller fri lek. Det kan bero på att barnet inte förstår leksignalerna, lekspråkets koder eller har en brist i den sociala kompetensen (a.a.). I leken är det viktigt att vuxna skapar en trygg miljö och är delaktiga för att finnas som stöd och stärka barnet i sin utveckling. Den tryggheten och stabilitet från de vuxna, kan det verka som att de har makten att bestämma vad barnen ska leka i förskolan. De barn som har svårt att förstå leken eller är otrygga, kan ha svårt att hålla fast vid en lek under en längre tid. Den fria leken kan då bli för stor för barn utan den vuxnas stöd (a.a.).

1.2. Syfte och frågeställning

Vår studie har som syftet att titta närmare på leken ur en jämställdhet med fokus på förskollärarens interaktion med barnen. Vårt fokusområde har vi valt att skapa kunskap om hur förskollärare arbetar med jämställdhet med barnen i olika leksituationer. För att kunna svara på forskningsfrågorna kommer vi att utgå från observationer.

Frågeställningar:

På vilket sätt framträder jämställdhetsarbetet i leksituationer i verbala interaktioner mellan förskollärare och barn.

På vilket sätt förhåller sig förskollärare till normer rörande könsroller, i leken.

2. Litteraturgenomgång

Vi har sökt efter vetenskapliga artiklar, kurslitteratur och litteratur angående jämställdhet och normer genom att söka via Högskolan Kristianstads bibliotek Summon, Mitt Universitet och Ängelholms bibliotekskatalog. Vi har använt sökord som förskola, jämställdhet och normer.

2.1. Tidigare forskning

Förskolans arbete med jämställdhet av Skolinspektionen

En undersökning som vi anser liknar vår forskning genomfördes av Skolinspektion år 2017. Skolinspektionen är en statlig myndighet som undersöker skolor. Deras uppdrag är att granska kvaliteten i utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. ”Syftet med Skolinspektionens kvalitetsgranskningar är att bidra till utveckling utifrån alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö” (s.6).

Skolinspektionen (2017) genomförde en undersökning under våren 2016, där de besökte 36 förskolor för att undersöka förskolans arbete med jämställdhet. Syftet med undersökningen var att belysa om flickor och pojkar erbjuds av förskoleverksamheten samma möjligheter att prova och utveckla sina förmågor och intresse, utan att bli begränsade utifrån stereotypa könsroller och könsmönster. Ett av områden som skolinspektionen undersökte var om förskolans verksamhet arbetat med att motverka traditionella könsmönster och könsroller, samt om förskolans verksamhet uppfyller kraven för jämställdhetsarbetet. Ett annat område som undersöktes var om barn oavsett deras kön får samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen, utan bli begränsade utifrån stereotypa könsmönster och könsroller.

Undersökning var kvalitativ och data samlades genom dokumentstudier, självvärdering, observationer och intervjuer. Observationen hade större vikt i undersökningen som genomfördes i dagliga verksamheten för att synliggöra hur förskolan arbetar med jämställdhet. Dagliga observationer är t.ex. måltider, fria leken, pedagogernas ledda aktiviteter, utomhusaktiviteter.

I resultatet skriver Skolinspektionen (2017) att flera av deltagande förskolan arbetar aktivt med likabehandling. Majoriteten av förskolans personal arbetar med att ge pojkar och flickor samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intresse. Det var inte många tillfällen att personalen skulle medvetet föra in material i leken för att utmana barnens tänkande kring könsmönster och könsroller. Skolinspektionen lyfter att personalen saknar kompetens inom jämställdhetsuppdraget och är medvetna om det. I undersökningen svarade personalen att de

arbetar med likabehandlingsarbetet mer än med jämställdhetsuppdraget. Skolinspektionen anser att lika behandlingsarbete är viktigt, men ”jämställdhetsarbetet kräver en medveten och aktiv handling utifrån läroplanens specifika skrivningar om jämställdhet” (Skolinspektionen, 2017 s.22).

Vår studie kommer att undersöka hur förskollärare bemöter flickor och pojkar utifrån jämställdhetsperspektiv i leken, samt på vilket sätt förskollärare arbetar med jämställdhet i leken. Det som skiljer vår forskning från Skolinspektionens är att vi fokuserar just på leken och inte andra dagliga aktiviteter. Skolinspektionen (2017) skriver att observationerna genomfördes under olika aktiviteter och inte bara leksituationer. Vi vill fördjupa oss inom lek utifrån jämställdhetsperspektiv och ta reda på vilket sätt förskollärare bemöter barnen i leken, och vad kan det bero på att jämställdhetsarbetet glöms bort i leken. Vi anser att vår forskning behövs eftersom barn leker hela tiden och lär sig mycket genom att leka. Leken är ett bra sätt för förskollärare att erbjuda barnen olika val av materialet, miljön och lekar för att motverka stereotypa könsroller och på det sättet öka jämställdhet.

2.2. Lek

William Corsaro skriver i sin artikel *Interpretive Reproduction in Children's Play*, om två olika typer av lekar som barn leker i förskoleklassen. Han skriver om två sorts lekar som är populärast bland barnen utifrån hans egen forskning. Approach avoidance lek är liknade ”Tagen” leken. Den handlar mycket om makt, regler och vem som tar den makten. ”Dramatic role play” som handlar mycket om makt och genus. Barnen imiterar vuxna och bearbetar sina erfarenheter i leken. William Corsaro (2012) skriver att barnen känner att de har makten och rätt till att bestämma i leken. ”Dramatic role play” utmanar de stereotypiska könsroller som inte alla barnen vill acceptera. I sin artikel beskriver författaren en situation där en flicka bestämmer att hon ska vara mamma, en pojke ska vara hennes make och de andra barnen ska vara deras kattungar. Flickan tar på sig mammamrollen och börjar städa och pojken börjar flytta på möblerna. Medan pojken flyttar på möblerna kommenterar flickan hur häutig och stark han är. Konflikten uppstår när en av kattungar vill vara flickans make istället. Flickan börjar protestera genom att säga emot och skaka på huvudet. Hon säger att det inte går med två makar och hon inte vill gifta sig med dem. De två pojkarna bestämmer sig att gifta sig med varandra istället och går ifrån flickan. Flickan visade att för henne två makar och en fru är onaturligt. Hennes kultur och erfarenheter säger att det är en man och kvinna som ingår i ett äktenskap. Hon

försökte lösa det genom att föreslå för den andra pojken att vara morfar. Både två pojkarna tyckte inte om det och fortsatte leka två makar. Senare kom flickan tillbaka och ville vara deras kattunge. Denna situation tolkar vi som att flickan inte ville vara frun till två makar eftersom hon vet att det är något konstigt med en sådan relation. Det var konstigt eftersom det är inte så som hon har hemma och det är svårt att förstå för henne. I denna situation fanns ingen förskollärare som kunde komma in och hjälpa flickan att förstå att två pojkar kan gifta sig med varandra. Förskollärare skulle kunna utmana flickan i situationen genom att reflektera och diskutera varför flickan tycker att det inte går vara gift med två makar.

William Corsaros (2012) artikel kan vi få nytta av i vårt kommande examensarbete på så sätt att vi kommer att fokusera på leken och hur förskollärare samarbetar med barnen utifrån jämställhets perspektiv. Det som intresserar oss och som vi kommer att titta närmare på är hur förskollärare bemöter, är närvarande i leken och hur förskollärare utmanar barnen i deras könsrollerna. För att barn ska få ett vidgat jämställdhetsperspektiv ska förskollärare ge utmaning till utveckling i deras lekar och erfarenheter.

2.3. Könsroller

Pär Löfstrand (2018) skriver i sin avhandling *Communicating, negotiating, and stereotyping: The roles of context, situation and gender in small group decision-making*, om olika stereotyperna som påverkar människa i samhället. Avhandlingen består av fyra olika papper där författaren beskriver de två experimenten. Experimenten består av fyra stora grupper, varje grupp innehöll flera små grupper med fyra deltagare. Grupperna varierade mellan enbart kvinnor, enbart män eller blandade kön. I experimenten studerades hur gruppens genus, stereotyperna och könssammansättningen kan påverka deras beslut i olika uppgifter. Det framkom i resultatet att grupperna gjorde skillnader mellan kvinnor och män, men när de pratade om mammor och pappor använde sig av mer stereotypiska beskrivningar. Männerna i experimenten kände sig mer nöjda när de jobbar tillsammans med andra män, medan kvinnorna var lika nöjda att jobba med män som med andra kvinnor. Löfstrand tar upp att det första människan uppmärksammar med nya personer är vilket kön de associeras med och detta börjar i den tidiga barndomen. Barn formas av sin omgivning, föräldrar, släkt, grannar, samhället och andra faktorer genom livet, på samma sätt gäller detta de stereotypakönsrollerna och gör att människan bemöter kön efter sin erfarenhet. Löfstrands avhandling får oss att tänka hur vuxna ser på könsroller. Barnen imiterar vuxen värld och lär sig mycket av det vuxna gör och säger. I de observationer vi kommer göra på förskolan, tittar vi på hur förskollärarna verbalt

interagerar med barnen. Det vill säga på vilket sätt förskollärare samtalar med flickor och pojkar, och om samtalet skiljer sig beroende av barnens kön.

Anette Sandberg och Eva Ärlemalm-Hagsér (2011) skriver i sin artikel *Play and learning with fundamental values in focus*, om att arbeta med genuspedagogik. De beskriver två personalkategorier i den svenska förskolan, förskollärare och barnskötare samt att över hälften av alla arbetande inom förskolan har en högskolutbildning i barndomsutbildning medan resterande procent har yrkeskvalifikationer på gymnasienivå. I tidig ålder samspelar barn med varandra och vuxna, när de bygger sin egna identitet och könsidentitet. Hur pedagogerna bemöter och interagera med barnen i förskolan har betydelse för hur barnen formar sin könsidentitet. Samhället har skapat könstereotypa roller över åren men att pedagogerna är medvetna hur de ser på pojkar och flickor kan de arbeta utifrån styrdokumentet och sin utbildning för att motverka dem. Författarna skriver att flickor ta mer på sig roller i lekarna som mammor och utför ”kvinnliga” sysslor i hemmet. De kvinnliga förskollärarna interagerar mer i flickornas lekar än pojkars då de har kan relatera lättare till lekens innehåll.

2.4. Interaktion

När det handlar om interaktion tittar vi på Leif Strandberg (2006) som skriver om Vygotskij, där han förklarar att meningsfulla interaktioner är grunden till lärande och jämlika relationer. Interaktioner kan vara samtal, samspråk, diskussioner, dialog och berättelser. Vi har valt att fokusera på samtal där förskollärare och barnen tillsammans utbyter sina tankar, känslor och idéer. Utveckling sker två gånger, först på en social och sedan på en individuell nivå. För att interaktioner ska ske måste pedagogen skapa ett rum som underlättar samspel. Ett rum som bjuder in till lek, lärande och utmaningar (a.a.). Rummet ska vara könsneutral och inbjudande till alla barn. Det är viktigt att flickor och pojkar interagerar med varandra i lekar på förskolan. Förskolläraren ska finnas till och skapa möjligheter för barn att samarbeta och pröva olika könsroller i lekar. I vår studie ska vi titta på hur förskollärare samtalar med flickor och pojkar, och om samtalen skiljer sig åt mellan flickor respektive pojkar. För att interaktioner ska vara av god kvalitet måste relationer vara jämlika, jämställda och utmanande (a.a.). Förskollärares uppgift är att skapa miljöer som alla barn ska trivas och ska utvecklas i. Genom att förskollärare är närvarande i deras lekar kan de synliggöra jämställdhet omkring de och utmana barnen att tänka jämställt.

Ylva Odenbring (2014) är universitetslektor i pedagogik vid Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande vid Göteborgs universitet. Hennes skrivna bok ”Barns könade vardag” där beskriver hon sin forskning som genomfördes på en skola. Meningen med forskningen var att granska och belysa strukturer som rör kön, diskutera hur kön konstrueras i relationer och hur det kan arbetas långsiktigt med jämställdhetsarbete. Författaren beskriver olika empiriska forskningsresultat i separata kapitel. En av kapitel handlar om en situation som filmades för att undersöka hur barnen integrerar både verbalt och kroppsligt med varandra. Hon beskriver en brottningskamp mellan två pojkar som kan uppfattas som traditionell agerande mellan pojkar. Både pojkar låg på marken och brottades runt på golvet framför kameran. De retades genom att säga vilka flickor de är kära i och skrattade högt med varandra. En av pojkarna ville inte att den andra skulle säga högt att han var kär i en av flickorna i klassen. För att få tyst på honom kramade han om pojken och lade handen på munnen. Pojken tog bort handen när den andra skrek att han inte kunde andas. Nu låg pojkarna på golvet omfamnade av varandra kind mot kind och tittade djupt i varandras ögon.

Denna situation visar också mer intima kroppsliga interaktion genom att pojkarna kramas och klappar mjukt varandra på kinder. Ylva Odenbring (2014) skriver att denna agerande är inte lätt för pojkar att uttrycka eftersom enligt normer pojkar förväntas inte agera på det sättet. Genom att pojkar visar sådan kroppslig interaktion kan de bli retade av andra klasskamrater, eftersom pojkar inte bör agera på det sättet.

Vi vill undersöka på vilket sätt förskollärare interagerar med flickor och pojkar i samtal. Det vill säga, om det finns någon skillnad i samtalen som sker mellan förskollärare med flickor respektive pojkar.

2.5. Teoretiska Perspektiv

Vi kommer att använda oss av två olika teorier under vår forskning. Den teorin som vi kommer att utgå på djupet är utvecklingspedagogiken, eftersom vi vill fokusera på förskollärarnas roll i leksituationerna. Normer valde vi för att tydligare se förskollärarnas verbala interaktion med barnen och hur de arbetar rörande könsroller.

2.5.1. Utvecklingspedagogik

Utvecklingspedagogiken fokuserar på att ge förutsättningar för att barns världar ska bli synliga för de själva och för de andra i deras omgivning. Pedagoger ska lyfta fram det som uppstår i

leken och ge det en tydligare status. Barnen ska få möjlighet att tänka, reflektera och uttrycka sig verbalt. (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Det finns många sätt att få barn att uttrycka sig och kommunicera. Förskollärare ska ha en tillåtande och intresserad attityd, och en vilja att lära sig varje barns sätt att tänka. Barn måste känna sig fria och att deras åsikter räknas (a.a.). Oavsett om det är flicka eller pojke ska deras åsikter respekteras lika mycket. Förskollärare ska utmana barnen att tänka ur ett jämställdhetsperspektiv i lekar som motverkar de stereotypiska könsroller. I utvecklingspedagogik ingår variation som är ett av de centrala begreppen i lek och lärande. I variationen prövar barn att gestalta och skapa något i leken på många olika sätt. Förskolans verksamhet ska kunna variera samma innehåll på flera olika sätt, för att ge barnen möjligheter att kunna lära sig att utskilja, erfara mångfalden och ha beredskap för att möta nya situationer. ”Variation ger barn flera perspektiv och en större helhet som påverkar barns omvärldsuppfattning och bidrar till en större flexibilitet och ödmjukhet för andras perspektiv” (a.a.).

Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2014) skriver om de metakognitiva dialogerna i boken *Lekande lärande barnet*. I de metakognitiva dialogerna ska pedagogen få barn att tänka, reflektera och kommunicera sina tankar. Barn ska utveckla sin förmåga reflektera vad de gör och varför, samt utveckla sin förmåga att lyssna på andras perspektiv. Syftet med de metakognitiva dialogerna är att barn ska utveckla och lära sig skapa och relatera saker till varandra. Utveckla och lära sig att vara öppen för ny information och att vara medveten om mer än ett perspektiv.

Vi kommer att använda oss av utvecklingspedagogik under våra observationer för att svara på hur förskollärare påverkar leken ur jämställdhet. Under observationer kommer fokus ligga hur förskollärare arbetar med jämställdhet i leken och om förskollärare verbalt interagerar barnen lika utifrån jämställdhet.

2.5.2. Normer

De biologiska skillnaderna mellan pojkar och flickor är uppenbara men de psykiska är svårt att se. Av tradition har män ansetts som mer aggressiva och mer logiska till skillnad mot kvinnor, som ansetts som mer vårdande och ömsesidiga. Dessa skillnader kan vara inlärd och konstruerade som kan kallas för det sociala könet. Inlärd och konstruerade genom att redan från tidig ålder lär sig pojkar att vara aktiva och fysiska och flickor att vara söta och snälla (Thurén, 2016).

De som följer normer är begripliga och naturliga men de som bryter mot normer framstår som överkliga eller konstiga. Normer är oftast svåra att uppfatta och vi inte alltid vet vilka normer som finns omkring oss (Dolk, 2013). De som inte följer normer behöver kämpa mycket mer än de som följer normer som gäller i deras omgivning. Exempelvis klädstil och beteende ska anpassas med det könsorganet som människan har. Om en vuxen klär sig i en prinsessklänning och kommer till arbetsintervju för en tjänst som innefattar en viss klädkod, kan det bli svårt att tas på allvar och få tjänsten (a.a.).

På ett sätt vi klarar inte oss utan normer, men på annat sätt normer begränsar och kränker oss. Normer står för målen och ambitionerna som vägleder oss, regler som förmår oss att handla och eller tala med varandra. Men det kan också begränsa och kränka oss om vi inte följer de outtalade reglerna och går emot strömmen (Dolk, 2013). Pedagogikens mål inte blir att utvika normativa utgångspunkter. Utan att det är viktigt att ha mål, ambitioner och riktlinjer som grund till pedagogiskt arbete som vill bidra till ökad jämställdhet, jämlikhet och delaktighet (a.a.).

I vår studie kommer vi att titta på vilket sätt förskollärare förhåller sig till normer. Vi anser att normer går hand i hand med jämställdhet. Vi vill se om förskollärare kan kritiskt granska normer för att öka jämställdhet i verksamheten. Att kritiskt granska och diskutera olika normer, ge barn flera möjligheter att utforska och skapa sin egen identitet. Under observationer kommer vi att medvetet titta efter om förskollärare benämner barn med deras namn eller använder ord som flickor och pojkar. Dessutom om förskollärare agerar och säger ifrån när normer kommer upp bland barn i leken. Fördelar förskollärare talutrymmet lika mycket för både flickor och pojkar och om deras åsikter är lika mycket värda.

3. Metod

I kvalitativ ansats är det centrala att samla in information för att få en djupare förståelse av det problemet vi har studerat. Ansatsen är inte inriktad på att pröva om informationen har en generell giltighet (Holme Magne & Solvang Krohn, 1997). Forskaren beskriver, tolkar och analyserar insamlade data för att sammanställa ett resultat som ger svar på forskningsfrågan. Med kvalitativ ansats kan forskaren använda sig av olika metoder så som observationer, intervjuer och andra dokument för att samla in data. Det är viktigt i kvalitativ forskning att forskaren redovisar hur arbetet genomförs. Det vill säga att forskaren reflekterar över sitt metodval, teoretiska utgångspunkt, sin förståelse och värderingar (Fejes & Thornberg (red.) 2017).

Fejes och Thornberg (2017) skriver att trovärdig och användbar kvalitativt resultat kräver kunskap, övning, kreativitet och hårt arbetet. Forskaren behöver kombinera kritiskt tänkande och kreativt tänkande för att se nya möjligheter i forskningen. Kritiskt tänkande betyder att forskare kritiskt prövar, ifrågasätter och granskar underlaget för att få nya synpunkter. Kreativt tänkande handlar om att upptäcka nya sätt att samla in data till arbetet. Forskaren ska kunna pröva sig fram och vara modig för att skapa mening i sin forskning.

Vi valde att använda oss av kvalitativ ansats, för att vi ville se hur förskollärarna interagerar med flickor och pojkar ur ett jämställdhetsperspektiv, genom samtal och utmaningar. Samt på vilket sätt förhåller sig förskollärare till normer rörande könsroller, i leken. I kvalitativ ansatts arbetar forskaren med att samla in stor mängd av data vilket de analyserar, organiserar, söker efter mönster och skapar mening i den enligt Fejes och Thornberg (2017). Eftersom vi ville undersöka hur förskollärare jobba med jämställdheten verkade kvalitativ ansatts kunna ge oss mer djupgående och breddare förståelse av vårt undersökningsområde.

3.1. Insamlingsmetod

3.1.1. Observation

Vi valde att göra observationer eftersom det var det bästa sättet att svara på våra frågeställningar och att undersöka hur förskollärare interagerar verbalt med barn i förhållandet till jämställdhet i leken, samt på vilket sätt förskollärare förhåller sig till normer rörande könsroller utifrån

jämställdhet. Observationerna gjorde vi i förskolans naturliga miljö där vi inte påverkade förskollärarna, detta gav oss ett mer givande material till vårt studie.

I observationerna använde vi oss av dokumentation i skriftlig form. När vi utförde observationerna befann vi oss tillsammans i verksamheten för att få en bredare tolkning av vad som skedde. Vår utgångspunkt att vi tolkar och ser olika aspekter i samma observationer och vi kan på så sätt komplettera varandra. Vi hade tankar på att filma våra observationer för att kunna gå igenom materialet flera gånger och se på observationen från andra perspektiv. I samtal med förskolan och handledaren, valde vi att använda oss av den skriftliga metoden, då det kunde vara svårt att hinna få in godkännanden från vårdnadshavare för att filma, fotografera eller att ljudinspela.

Vi observerade förskollärarna i inne och utemiljö, där det har varit förknippat med lek. Det vi observerade var hur förskollärarna samtalande med barnen i leksituationer och hur de förhåller sig till normer. Har de samtalat med flickorna på samma sätt som med pojkarna. Fick flickorna lika mycket talutrymme som pojkarna. Skiljer det sig något i hur de har utmanar barnen i lekarna utifrån deras kön.

3.1.2. Skriftform

Under observationerna har vi antecknat det förskollärare har gjort och sagt till barnen ur jämställdhet, hur förskollärare har interagerat med barn i olika sorters lekar och om förskollärare förhåll sig annorlunda i lekar beroende om det var pojke eller flicka. Vi har antecknat under observationerna då vi skrev ner våra tankar som uppkom under observationerna. Vi använde oss av ett observationsschema (se bilaga 2) för att samla in mer detaljerad data för att analysera det senare.

3.2 Urval

Vi valde att observera förskollärare för att kunna jämföra, kategorisera och analysera vår insamlade data. Varför vi valde utbildade förskollärare var för att vi ville undersöka hur de arbetar utifrån en högskoleutbildning som vi kan relatera till. Vår forskningsundersökning utfördes på en av förskolor inom Ängelholms kommun som vi har en anknytning till. Vi har varit där under en av våra VFU-period och känner till förskollärare som jobbar där, vilket kunde göra att förskollärare var mer intresserade och villiga att delta i vår forskning. Åldern på förskollärarnas barngrupp låg mellan fyra till fem år, var av tio var flickor och fyra pojkar. Vi

hade inte tidigare haft någon kontakt med denna barngruppen tidigare. Vi lämnade förfrågningar till sammanlagt sex förskolor inom kommunen och fick avslag på fem utav dem. Detta lede till att vi fick begränsa oss till en förskola med två förskollärare.

3.2. Genomförande

Observationerna har haft ett fokus på hur förskollärarna interagerar med barnen i leken med ett fokus på jämställdhet. Vi har observerat förskollärarna i de tillfällen som leken ges för att kunna få in så mycket relevant data under undersökningsdagarna. Under fyra dagar mellan klocka 09:00-15:00 har vi båda två närvarat på förskolan. Här tittade vi efter hur förskollärare interagerar med barn ur jämställdhet i lek, där fokuset låg endast på förskollärarna. Första dagen använde vi som en pilotdag för att ta reda på hur och var vi ska se leken och förskollärares arbete med jämställdhet. Efter en diskussion om vad som gavs under första dagen kunde vi begränsa och specificera oss på vad vi skulle titta efter de andra tre dagarna. Under observationsdagarna var vi inte deltagande i någon lek eller aktivitet utan endast agerat som observatörer. Barngruppen hade ingen tidigare kännedom av oss, vilket gjorde att vi kunde observera ostört.

3.3. Bearbetning och analys.

Under bearbetningen av datamaterialet har vi enskilt och tillsammans studerat observationerna. Utifrån vad vi sett, upptäckt och tolkat ur dokumentationerna har vi diskuterat fram tre kategorier. De tre kategorierna vi valt är, planerad lek, fri lek och spontan lek. Planerad lek, där förskollärarna har förbestämt lekar som de utför tillsammans. Fri lek, är den kategorin där barnen själv haft möjlighet till att välja vad de ska leka. Under spontan lek faller de observationer som barnen skapat lek spontant i aktiviteter, under frukt- och sångstunden.

I kvalitativ ansats ska forskaren beskriva tolka och analysera insamlade data för att komma fram ett resultat. Forskaren ska också reflektera över sitt metodval, teoretiska utgångspunkt, sin förståelse och värderingar (Fejes & Thornberg (red.) 2017). Detta har vi gjort i vår forskning i både resultat och diskussions delarna. Vi har diskuterat ur olika perspektiv och fått ett bredare tänkande om våra observationer. I diskussions delen har vi reflekterat över vårt metodval, teoretiska utgångspunkter och tolkningar av vår insamlade data. Vid analyseringen av vår data tog vi hänsyn till att vår närvaro påverkade pedagogernas handlingssätt i verksamheten. I vår

diskussions och resultat delen använde vi oss av beskrivningar från våra observationer, som vi genomförde för att förtydliga insamlade data i arbetet. Vi beskrev, analyserade och tolkade vår insamlade data, och kom fram till ett resultat som gav oss svar på våra forskningsfrågor. Fejes och Thornberg (2017) skriver att i kvalitativ ansats ska forskaren kunna tänka kritiskt och granska underlaget för att få nya synpunkter. Vi har tänkt och tolkat samma observationer ur olika synvinklar och fått djupare förståelse av vårt undersökningsområde.

3.4. Etiska överväganden

Informationskrav

Innan vi började med vårt arbete har vi skrivit ett missivbrev och skickat till förskolor där vi tänkt att genomföra arbetet. Missivbrevet har skickats till förskolechefer och förskollärare. Det innehöll studies syfte och hur vi tänker att genomföra det samt information om filmningen och röstinspelningen. Vi har varit tydliga att deltagandet är frivilligt och att deltagarna har rätt att avbryta sin medverkan även om deltagarna tackar ja (Vetenskapsrådet, 2010). Förskollärarna har informerat barngruppen om vår närvaro under studiegruppen. Något vi kommer att ta med oss är att, lämna medgivande till barnens vårdnadshavare för att kunna uppfölja de etiska kraven på ett bättre sätt. Då vi upplevde att det var svårt att beskriva observationerna utan att få med barnen för mycket.

Samtyckeskrav

Samtyckeskrav har skickats tillsammans med informationskravet till förskollärare. Samtyckeskravet innehåller information om dokumentation, filmning, fotografering och röstinspelning som vi ville använda för att samla in data. Dock använde vi oss endast av skriftlig dokumentation. Vi skrev tydligt fram att fokuset låg på förskollärarna i dokumentationen. Allt som dokumenterades vara enbart för vårt arbete och inget annat (Vetenskapsrådet, 2010). Vi har under studien inte stött på eller upplevt att någon i barngruppen känt obehag av vår närvaro när vi observerade förskollärarna. Detta kan bero på att förskollärarna har samtalat med barngruppen innan och förbered barn på att vi skulle komma och observera förskollärarna.

Konfidentialitetskravet

Missivbrevet (se bilaga 1) innehåller också information om att datainsamlingen har hållits konfidentiellt. Deltagarnas personliga uppgifter har förvarats på ett säkert sätt så att ingen utomstående kan ta del av den informationen. Insamlade data har varit åtkomligt enbart för

oss och handledaren. Vid publicering av examensarbete har vi sett till att deltagarna och förskolan inte går att identifiera (Vetenskapsrådet, 2010).

Nyttjandekravet

All insamlade data har endast använts till vårt arbete och inget annat. Vi har ansvarat för att insamlade data inte lånas ut, sålts eller används för andra icke vetenskapliga skäl (Vetenskapsrådet, 2010).

4. Resultat

När vi gick igenom våra observationer märkte vi att leken sker på olika sätt och detta har vi kunnat kategorisera under tre rubriker. De tre rubrikerna kallar vi för planerad lek, fri lek och spontan. Vi har valt att ha två observationer under varje kategori, där vi beskriver observationen och har analysen sammanhängande under. Sammanlagt hade vi 15 observationer insamlade, men fick avgränsa siffran och valde ut de observationer som svarar på våra forskningsfrågor. På vilket sätt förskollärares interagerar med flickor och pojkar och förskollärares förhållningssätt till normer rörande könsroller. I några observationer kunde vi tydligt se att förskollärare arbetar med normer rörande könsroller och interagerar på samma sätt med både flickor och pojkar. I andra situationer kunde vi se brister hos förskollärarnas arbete med jämställdhet och omedvetet agerande i förhållande till normer rörande könsroller. Namnen i observationsbeskrivningarna är ändrat och finns endast till för att ersätta barnen ordinarie namn samt att underlätta läsningen för läsaren.

4.1. Planerad lek

Kategori planerad lek är de lekarna som är bestämda av förskollärare. De två lekarna som vi har valt att beskriva och analysera är ”klockan” och ”bilder vid promenad”. I dessa två observationerna kan vi se hur förskollärarna verbalt interagerar med barnen och på vilket sätt förskollärare arbetar med jämställdhet. Leken ”klockan” är könsneutral vilket innebär att leken inte är för en särskilt kön utan för alla barn. Alla barn får vara med utan att påverkas av normer. I leken ”bilder vid promenad” ger förskollärarna både pojkar och flickor lika möjligheter för att interagera med varandra och skapa nya relationer till varandra. Alla barn får en bild vid varje promenad, både från förskolan och tillbaka från promenaden.

Klockan

På gräsplanen vid en av barngruppens utemiljöer som de besöker, ligger det utplacerat 16 koner i en cirkel. Antalet koner är en mindre än vad det är deltagare i leken. Förskollärarna berättar lekens regler för barnen, deltagarna står vid vars en kon och en ska räkna i mitten. De andra springa medurs i cirkeln tills personen i mitten räknat klar, då skall alla hitta en kon så snabbt som möjligt och den som inte hittar en kon får då räkna. Förskollärarna ber

barngruppen ställa sig vid vars en kon medan en av förskollärarna ställer sig för att räkna i första omgången.

*För att uppmuntra barngruppen till att aktivt delta i att springa och räkna ropade de stöttande ord med glada och alerta röster, som till exempel, ”**kom igen, nu springer vi**” eller ”**nu räknar vi. Ett. Två...**” samtidigt som de använder kroppen för att förtydliga deras ord. Till exempel genom att göra rör armarna som om de sprang och hålla för ögonen när de ber någon räkna. Om någon i barngruppen dröjde sig kvar i letandet efter en kon hjälper förskollärarna de genom att säga ”**var är det en ledig kon**”, ”**där är en ledig**” eller ”**vem är snabbast till konen**”. Här visar de med händerna för att förtydliga var de sett en kon genom att peka eller gå närmare för att barnen ska se. När leken drar mot sitt slut väljer förskolläraren att hela barngruppen ska räkna tillsammans i sista omgången.*

Analys:

Förskollärarna hade valt en lek som varierar och slumpmässigt väljer vilket kön som kommer att vara i mitten och räkna. Denna lek är väldigt könsneutral och utger inga könsstereotypa roller. Även miljön är könsneutralt, då gräsplanen inte har några byggnader eller föremål som kan anknytas eller socialiseras med ett kön. Båda förskollärarna är deltagare i leken och uppmuntrar barnen till att göra sitt bästa både gällande att springa mellan konerna och att räkna. När de ropar till barnen så används deras namn och då syns barnen som individer i leken (Strandberg, 2006). Förskollärarna försöker uppmuntra och hjälpa alla i barngruppen in i leken när de upplever att det behövs. De gör ingen skillnad på om det är flickor eller pojkar, utan agerar lika för båda könen. De använder barnens namn och ropade inget som ”Kom igen tjejer” eller liknande. Interaktion är en två vägs kommunikation, förskolläraren kan endast se det som sker från sitt perspektiv och genom att låta barnen förklara gör att interaktionen blir öppen. Samtalen mellan förskollärarna och barngruppen var öppna och förskollärarna valde att ställa öppna frågor till barngruppen när det uppstod något i leken som var oklart. På detta sätt kan förskollärarna få mer utvecklade svar av barnen och ge möjlighet till att utmana barnet till att uttrycka sig och hitta egna lösningar. (a.a.). Förskolläraren agerar och gör ett aktivt val att inkludera alla i räknandet, vilket kan uppmuntra barn att vilja vara aktivt deltagande en sista runda. Deras röster var glada och alerta som lockade barngruppen till att vilja delta i leken. Kroppsspråk på förskollärarna var öppet och inbjudande, rörelserna de gjorde till deras rop, hade en positiv effekt på leken. Vi ser inte att förskollärarna gör någon skillnad på flickor och pojkar utan arbetar mer med jämlikhet i denna formen av lek. Vi tolkar att förskollärarna vet

bäst i förhållande till deras relation till barngruppen och barnen som individer, detta gör att deras agerande kan ha en djupare koppling till barnen som individer och inte könen (Dolk, 2013).

Bilder vid promenad

Efter frukten brukar barngruppen gå ut och leka. När barngruppen ska iväg till skogen måste de dra ett kort. De ska dra ett kort innan de går och när de går tillbaka till förskola. Varje barn drar var sitt eget kort med bild på och ska hitta en kompis som har samma bild på kortet. Samma kort betyder att barnen ska hålla varandra i handen och gå till skogen eller tillbaka till förskolan tillsammans. Förskollärarna är tydliga med reglerna för denna leken. Reglerna är att barnet måste hitta kompis som har samma bild och hålla i handen. Barnen får inte byta kompis eller kortet de fick.

En dag när barngruppen skulle gå tillbaka till förskolan fick de dra ett kort igen och hitta en kompis med samma bild på kortet. När en flicka fick ett kort blev hon ledsen och lite arg, eftersom samma pojke som hon kom med till skogen skulle hon gå igen tillbaka till förskolan. Barngruppen hade bråttom tillbaka till förskolan eftersom de skulle äta mat. En av förskollärare märkte vad som hände. Förskolläraren kom fram och tog henne i ena handen och pojken i den andra handen och ställde sig i leden med alla andra barn. Förskolläraren diskuterade inte med flickan om varför hon inte ville hålla i handen med pojken.

Vid ett annat tillfälle när barngruppen skulle gå hem blev annan pojke upprörd och inte ville hålla i handen med en flicka. Den andra förskolläraren påminde pojken med ett lugnt röstläge om att alla barn måste hålla varandra i händer. Hon upprepade det två gånger men pojken verkade inte lyssna på henne. Den tredje gången när förskolelärare sa till pojken, så lätt hon mer bestämd och förklarade att flickan kan ta illa vid sig om han inte håller i handen med henne. Till slut fick pojken gå bredvid flickan utan att hålla i hennes hand.

Analys:

Denna leksituation har tydliga regler som gäller alla barnen oavsett deras kön. Vår tolkning av denna leksituation är att förskollärarna vill visa att alla barn ska kunna hålla varandra i händerna oavsett deras kön, etnicitet eller social bakgrund. Det visar att förskollärarna arbetar med jämlikheten.

Förskollärarna är tydliga med att de barnen som får samma bild på kortet ska hålla hand i hand. Reglerna gäller för alla barnen utan några undantag. Förskollärarna utmanar barnen att hitta en kompis med samma bild och utmanar de att skapa nya relationer och kanske även vänskap. Det är viktigt förskollärare skapar möjligheter för flickor och pojkar att interagera med varandra i lekar, och är närvarande för att synliggöra jämställdhet omkring dem (Strandberg, 2006).

Att dra ett kort är slumpmässigt och blir inte att samma barn alltid håller med varandra. Det kan bli att både flickor och pojkar håller i varandra, men även att flickor och flickor eller pojkar och pojkar kan hålla i varandra. På det sättet skapar förskollärare.

Alla barn får samma möjligheter och det blir rättvis. Ibland blir det att barnet får hålla i det barnet man önskar. Vi tolkar det som att denna planerade leksituationen utmanar både flickor och pojkar att skapa nya relationer. På vägen till skogen eller tillbaka får barnet hålla i annat barn som kanske inte brukar leka eller prata med så mycket. Det ger flickor och pojkar nya möjligheter att lära känna varandra och skapa kontakter.

I situationen där flickan inte ville hålla i pojken bestämde sig förskollärare hålla både i henne och pojken. Det visar att förskollärarna var stressiga och inte hade tid för att vänta tills flickan ställer sig upp och håller pojken i handen. Förskollärare löste situationen snabbt men det kan ses som dubbel moral eftersom alla andra barn måste hålla varandra i handen som får samma kort som dem. Utifrån utvecklingspedagogik ska barn få tänka, reflektera och kommunicera sina tankar. De ska utveckla sin förmåga att lyssna på andras perspektiv (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Förskolläraren kunde ha pratat med flickan och påmint henne om reglerna som gäller för alla barn vid promenaden. Förklara att reglerna gäller för alla och den som hon inte vill hålla i handen kan ta illa vid sig, eller ge ett förslag för flickan att gå bredvid pojken istället. Vid det andra tillfälle förklarade den andra pedagogen för pojken att flickan kan ta illa vid sig, om han inte håller i hennes hand. Hon påminde barnen om reglerna med lugn röst och upprepade det ett flertal gånger. Förskolläraren förklarade för pojken utifrån sitt perspektiv genom att säga att flickan kan ta illa vid sig. Det som saknades i denna situation var att förskollärare inte frågade pojken varför han inte ville hålla flickan i handen och inte gav honom chans att reflektera över sitt agerande.

4.2. Fri lek

Den fria leken har varit den delen som barnen har själv haft möjlighet till att välja vad de ska leka. Vi har valt två lekar ”klättra i träd och skapa kullen” för att tolka och analysera ur ett jämställdhetsperspektiv. ”Klättra i trädet” har vi valt eftersom där kunde vi se att förskollärare erbjuder flickan att delta i leken med pojkar. Förskollärare uppmuntrar flickan att klättra, men omedvetet lägger fokus på pojkarna och missar flickan. I leken ”skapa kullen” ser vi att förskolläraren stöttar flickan och bygger upp hennes självkänsla. Förskollärare låter henne få ta kontroll över projektet med en medveten handling.

Klättra i trädet

Hela barngruppen tillsammans med båda förskollärarna har tagit en promenad till skogen som ligger en bit från förskolan. Först är det fria leken som barngruppen får själva välja vad de ska leka i skogen. Några pojkar väljer att sitta i trädet. En av förskollärarna står avslappnad med händerna i fickorna och tittar på de en bit ifrån. Bakom förskollärare sitter några flickor på marken och tittar på pojkarna. Efter en kort stund vänder sig förskolläraren mot flickorna och säger till en av dem ”Du kan klättra där i trädet!” och pekar på trädet. Så fort förskollärare sa det till flickan, vänder hon sig tillbaka mot trädet och plockar fram mobiltelefon för att fotografera barn som redan satt i trädet. Förskollärares fokus hamnade på att fotografera och missade att titta efter vad flickan gjorde. När förskollärare tog bilden på barnen verkade hon inte märka (reagera på) att flickan var borta.

Vi tolkar denna leksituationen som att förskollärare utmanar normer genom att erbjuda flickan att klättra i trädet som kan ses som mer ”pojktigt” att göra. Hon försöker bryta normer genom att erbjuda flickan att pröva annan miljö och visat att alla har rätt oavsett deras kön att klättra. Förskollärare utmanar flickan att klättra och kanske skapa flera relationer i denna fallet med pojkar. Genom att förskollärare uppmuntrade flickan att klättra när det var bara pojkar i trädet, visade hon sitt tänkande utifrån jämställdhet.

Även om förskollärare erbjuder flickan att klättra är hon inte närvarande. Hennes fokus hamnade på mobiltelefonen och missade att titta efter hur det gick för flickan. Förskollärare gjorde en medveten val genom att inkludera henne i leken med pojkarna men hjälpte de inte att samarbeta eller interagera med varandra. För att meningsfulla interaktioner ska ske måste

förskollärare vara närvarande och skapa möjligheter för både pojkar och flickor att interagera med varandra (Strandberg, 2006). Förskolläraren försökte att skapa interaktioner genom att uppmuntra flickan att klättra i trädet med pojkar. Interaktionen kunde inte fortsätta eftersom förskollärare tappade fokus från flickan vilket gjorde att hon aldrig kom upp i trädet.

Skapa kullen till staden

Denna terminen arbetar barngruppen med ett projekt där de bygger en stad av mjölkkartonger och annat material. De har skapat olika boningshus, några villor, radhus, lägenhetsbyggnader och andra platser som är kända för barnen som de vill ha med.

På eftermiddagen har barngruppen fri lek och får välja fritt vad de vill göra. Förskolläraren får en förfrågan av en flicka om hon får skapa "Kullen" (Kullen är en plats som barngruppen besöker). I samtalet ställer förskolläraren frågor för att utmana barnet som till exempel, "vilket material behöver du?" och "vilka färger behöver du för att det ska likna kullen?". När det kommer fler barn som vill vara med att skapa, är det två pojkar som ivrigt berättar deras idéer. Här träder förskolläraren in i diskussionen och berättar för de andra barnen att flickan bestämmer över detta projektet då det är hennes idé men de får gärna dela med sig av deras idéer. Förskollärarens tonläge var bestämt men mjukt och de andra barnen accepterar detta.

Analys:

Vi kategoriserade denna observationen i fri lek då vi såg fantasi, kreativitet, frivillighet och glädje, vilket är delar som finns i leken. Genom att överlåta makten över skapandet av kullen till flickan, gjorde förskolläraren ett aktivt val när det kom till jämställdhet. Förskolläraren arbetade medvetet med jämställdhet i denna observationen och inte enbart genom lekar som ger ett slumpmässigt resultat i vem som ska räkna, ta eller leta. Ur det utvecklingspedagogiken perspektivet kunde vi tydligt se hur förskolläraren lyfter flickans tankar genom att uppmuntra henne till att berätta och beskriva sin idé. Förskolan strävar efter att barngruppen ska kunna tänka kring sitt lärande men även också kunna berätta om det, som när förskolläraren frågade flickan vad hon behöver för att kunna skapa "kullen" (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Vilka färger och material som behövs, flickan har erfarenheter av hur kullen fysiskt ser ut av de gånger som de regelbundet besöker platsen. Förskolan arbetar för att motverka normer och stereotypa könsroller, genom att låta pojken i detta fallet få lugna sig och lyssna på flickan, detta gör att hennes åsikter tas på allvar. Förskolläraren arbetar på båda hållen

med att stärka flickans självkänsla samtidigt som hon får öva på sin ledarroll. Pojkarna får ta instruktioner av flickan och lär sig på detta sättet att respektera det kvinnliga könet som en jämställd ledare (Odenbring, 2014). När förskolläraren samtalande med barnen, användes samma tonfall på rösten, men när hon berättade för de andra barnen att flickan bestämmer var rösten lite mer bestämd för att få pojkarna att lyssna när det i sin iver ville få fram sina idéer. Hon tar samtidigt hänsyn till pojkarnas idéer men att flicka bestämmer om de ska genomföras eller inte.

4.3. Spontan lek

Spontana lekar har varit det som uppkommit spontant i planerade aktiviteter, lekar eller under sång- och fruktstunderna. Vi har valt två observationer som vi kallar för tröjan och sången. ”Tröjan” valde vi för att förskolläraren närvarande men låter barnen pröva att lösa diskussionen själva. ”Sång” vid fruktstunden här kan vi se att förskolläraren omedvetet dämpar flickan men låter pojken fortsätta sjunga.

Tröjan

*Under fruktstunden sitter tre barn bredvid varandra och äter på sin frukt. En av förskollärarna sitter tyst bakom de tre barnen med sin närvaro och lyssnar medan hennes blick flyttar sig mellan de tre barnen och hela barngruppen. En flicka har en mjuk tröja på sig som det är fast sytt ett par öron, ett par ögon och en nos. Barnen som sitter bredvid flickan rör vid tröjan och inleder en diskussion om det föreställer. En del skratt och bestämda meningar kommer från barnen. När det gått någon minut ställer förskolläraren, som tidigare inte lagt sig i diskussionen, en fråga till flickan med tröjan som har suttit tyst och lyssnat på de andra. ”**du kanske vet vad det ska föreställa**” och ”**har du något förslag?**”.*

Analys:

Precis som vuxna kan diskutera och argumentera för sin sak, kan barn det också. Förskollärarens interaktion med barnen var inte stor men för att barnen ska få utforska själva, lyssnar hon på deras samtal för att kunna uppmuntra dem om det behövs. Detta stärker barnen i att testa argumentera och att de kan berätta sina tankar och idéer samt uttrycka sina erfarenheter av vad det kan se ut (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014).

Förskolläraren går inte in i diskussionen förrän den börjar leda mot ett slut. Hon har låtit barnen få ta plats i diskussionen och berätta vad deras fantasi kan skapa av ett par öron, ögon och en nos. Förskolläraren dämpar ingen av barnen men väljer att inkludera flickan med tröjan i diskussionen för det kan vara så att hon har en egen ide eller vet vad vilket djur det ska föreställa. Flickan som individ blir lyft i denna situation och kan få lov att yttra sig och sina tankar. Vi har analyserat observationen utifrån det vi sett, men det kan vara något som förskollärarna vet om barnen som individer som gör att hon väljer att inkludera flickan med tröjan lite mer i slutet.

Sången

*Kockan är 09.00 på morgonen då sitter hela barngruppen i ringen och ska äta frukt. En av förskollärarna sitter på golvet i ringen mellan barnen. Hon tittar runt på alla barn men hennes blick fastnar på en pojke som sjunger högt en påhittad låt. Förskollärare tittar på honom men säger ingenting. Efter en kort stund börjar en pojke och en flicka sjunga tillsammans låten högt. Förskollärare vänder sig mot de och säger med lugn röst **”Sluta nu och sitt, vi ska äta frukt snart”**. Några minuter efter förskollärare hade sagt till barnen att sluta börjar både barnen att sjunga högt igen. Förskollärare vänder sig snabbt mot flickan som satt närmast och kramar om henne. Det blir tyst. Hon håller flickan i famnen en kort stund men sen släpper. När förskollärare släpper flickan börjar pojken sjunga igen samma låt. Förskollärare säger ingenting till pojken och låter honom fortsätta. Sången tar slut när den andra förskollärare börjar att dela ut frukten.*

Analys:

Denna situationen tolkar vi som att förskolläraren först säger till både barnen att sluta sjunga genom att hon tittar på dem. Förskolläraren visar lite senare tydligt för flickan att sluta genom att hon kramar om henne, som gör att det blir tyst. Pojken slutade inte sjunga, även om flickan fick göra det. Förskolläraren sa inte till honom att sluta sjunga igen utan lät honom fortsätta. När vi tänker hur förskollärare förhåller sig till normer rörande könsroller kan vi se i denna situation att flickor ses som mer lugna och tysta, och pojkar kan vara mer högljudda (Dolk, 2013). Vi anser att det var en omedveten handling från förskolläraren. Förskollärare var nog inte medveten om sin agerande, och vi tolkar situationen som att hon ville dämpa både flickan och pojken eftersom de skulle äta frukt.

Utifrån jämställdhet kan det kännas orättvis för flickan eftersom hon inte fick sjunga. Pojken som satt bredvid henne sjöng utan att bli tillsagd för andra gången. Förskolläraren fokuserade mer på flickan än pojken som kan vara en omedveten handling. Att förskollärare kramar om flickan för att få henne att sluta sjunga kan bero på att hon satt närmast flickan och hade inte möjlighet att krama om pojken på samma sätt. Det kan också vara att förskollärare ”väljer sina strider”, det vill säga att hon låter pojken sluta sjunga på egen hand.

Förskollärarens interaktion med flickan skilde sig lite grann från interaktionen med pojken. Hon sa till både barnen först att sluta men senare använde kroppsligt interaktion genom att krama om bara flickan. Vi tolkar det som att det var en gest för förtydliga att barnen skulle sluta. När hon sa till att sluta sjunga använde hon inte barnens namn. Som skulle behövas för att förtydliga hennes budskap eller ge både barnen en alternativ att sjunga tystare för sig själva.

5. Diskussion

I denna delen av arbetet kommer vi att svara på våra forskningsfrågor och göra en återkoppling till inledningen.

5.1. Återkoppling till inledning

Under våra observationsdagar har vi sett att förskollärarna arbetat med jämlikhet i leken, att de behandlar och ser alla barn som lika individer och inte efter vilket kön de har. Det var inte lika tydligt gällande jämställdhet.

Vi kan se likheter mellan förskollärarnas arbetssätt med jämlikhet och undersökningen som Skolinspektionen (2017) genomförde under år 2016. I Skolinspektionens undersökning har de som syfte att belysa om flickor och pojkar erbjuds samma möjligheter utan att bli begränsade utifrån stereotypa könsroller och könsmönster. Det kommer fram i resultatet att förskolans personal arbetar med jämlikhet mer än jämställdhet (Skolinspektionen, 2017). Det framkom under våra observationsdagar att förskollärare arbetar fullständigt med jämlikhet men arbetar inte tillräckligt med jämställdhet. Vi anser att det kan bero på att förskollärarna ser alla barn som lika värda individer och inte ser de som flickor och pojkar. Skolinspektionen (2017) skriver att jämlikhet är viktigt att arbeta med i förskolan men ”jämställdhetsarbetet kräver en medveten och aktiv handling utifrån läroplanens specifika skrivningar om jämställdhet” (Skolinspektionen, 2017 s.22). Jämställdhet ingår i den grundläggande demokratiska värdegrunden därför måste förskolan främja jämställdhet på olika sätt i sin verksamhet.

Även om vi kunde se brister i förskollärarnas arbete med jämställdhet, så var de ändå jämställdhetsmedvetna i vissa leksituationer. Vi tolkar leksituationen ”klättra i trädet” som att förskolläraren erbjöd flickan att kättra i trädet ur ett jämställdhetsagerande. I trädet fanns det redan enbart pojkar och genom att hon lyfte in flickan i leken, visade hennes jämställdhetsmedvetande. Att arbeta med jämställdhet handlar om att ge alla barn oavsett deras kön lika möjligheter för lärande och kunskapsutveckling utan stereotypiska förhoppningar, eller krav på hur en flicka eller pojke ska leka, lära sig eller bete sig (Heikkilä, 2015).

Ett annat tillfälle där förskolläraren visade sin jämställdhetsmedvetenhet skedde i leken ”skapa kullen till staden”. Förskolläraren överlåter flickan att ta makten över skapandet av kullen då pojkarna kom in i leken och ville bestämma istället för flickan. Hon förklarar tydligt för alla barnen att flickan får bestämma eftersom det var henne idé att skapa kullen, och de får gärna dela med sig av sina idéer. Barnen svarade att de förstod och hjälpte till flickan att skapa kullen.

Förskolläraren visade tydligt att hon är jämställdhetsmedveten och inte rädd för att bryta normer.

5.2. Fråga 1

På vilket sätt framträder jämställdhetsarbetet i leksituationer i verbala interaktioner mellan förskollärare och barn.

Förskollärarna arbetar med allas likavärde och jämlikhet men, när det kommer till jämställdhet brister det i vissa situationer. Det är lätt att arbeta med jämlikhet när det är jämställdhet som är målet. Medvetenhet och kunskap behövs hos förskollärarna för att kunna arbeta med jämställdhet och att kunna utmana barngruppen (Skolinspektionen, 2017).

Det som vi har kommit fram till i resultatet har varit att vi har kunnat se skillnad i hur förskollärarna har interagerat verbalt utifrån de olika observationerna. I den planerade lekarna har förskollärarna varit mer norm- och jämställdhetsmedvetna i sitt interagerande. De har fört samtal på samma sätt med pojkar som med flickor, använd sig av samma röstläge och benämnt barnen efter sina namn. Vi har sett brister i situationer där det uppkommit stress, exempel när de skulle promenera hem från platser de besökt. Förskolläraren tog sig inte tiden att reflektera över vad som gör att barnen inte vill hålla i varandras händer. Det erbjuds inte någon möjlighet till samtal med barnen för att få reda på varför de inte vill hålla i någon annans handen. Utifrån utvecklingspedagogiken ska barn erbjudas att kunna få reflektera över deras egna agerande och uttrycka sina tankar kring händelsen (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). Stressen påverkar förskollärarens agerande, vilket kan leda till att det inte alltid blir det pedagogiska tänkandet som de föreställt sig.

I den fria leken upplevde vi att där fanns en viss medvetenheten hos förskollärarna men som i vissa fall kunde minska under tiden. I observationen när flickan ska skapa kullen har förskollärarna en hög medvetenhet jämför med observationen i utemiljön vid klättra i trädet. Förskolläraren erbjuder flickan att klättra men tappar fokuset från henne och missar att se till att hon kommer upp i trädet. Den fria leken är väldigt fri och förskollärarna går runt med sin närvaro men medvetenheten är inte alltid med i deras agerande. Förskollärarens närvaro har betydelse för barn och hur leken kan påverkas. De barn som behöver stöd att komma in i en lek eller interagera i leken kan på så sätt få hjälp av förskolläraren (Knutsdotter Olofsson, 2003). Exempelvis i klättra i trädet, här var förskollärarens tanke att hjälpa flickan att komma in i leken

genom att bjuda in henne till att interagera med pojkarna. När förskollärarens fokus flyttade sig från flickan till mobiltelefonen blev hon frånvarande, vilket gjorde att förskolläraren missade flickan. William Corsaro (2012), skriver i sin artikel, *Interpretive Reproduction in Children's Play*, om en konflikt mellan en flicka och två pojkar, där båda pojkarna ville vara gifta med henne. Flickan protesterade mot detta förslag, för henne var det konstigt att vara gift med två makar och konflikten slutade med att pojkarna gifte sig och flickan blev en kattunge. I hans beskrivning var där ingen förskollärare eller annan pedagog närvarande. Förskollärarens närvaro är viktig för att kunna hjälpa barn att hantera situationer som barn inte har erfarenheter eller upplevelser av. Genom att utmana barnen att tänka, reflektera, samarbeta och diskutera fram deras åsikter för att kunna motverka stereotypiska könsrollerna och lekar (Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson, 2014). I leken klättra i trädet, kunde förskolläraren följt flickan och hjälp henne in i leken eller fått barnen i trädet till att samarbeta med flickan.

Spontan lek, har där inte kommit fram så mycket medvetenhet kring varken jämställdhet eller normer. I observationen sång, försökte förskolläraren först dämpa både flickan och pojken, men lyckades dämpa flickan genom kroppslig interaktion i form av att krama om henne istället för verbal interaktion. Pojken fortsatte att sjunga utan att få en andra tillsägelse. Utifrån traditionella normer och könsroller ses pojkar som mer aggressiva och logiska till skillnad från flickor som ses som mer vårdande och ömsesidiga (Thorén, 2016). Vi har tittat på denna observationen ur flera perspektiv. Att de kvinnliga förskollärarna relaterar till flickornas lek mer än till pojkarnas då de kan relatera till lekens innehåll hos flickorna. Förskolläraren interagerar med barnen utifrån hur förskolläraren har formats från sin omgivning under sin uppväx (Anette Sandberg & Eva Ärlemalm-Hagsér, 2011). Förskolläraren kan ha dämpat flickan för att flickor överlag ur stereotypkönsroller ska vara söt och lyssna bättre på den vuxna än pojkar. Pojkar har en större tillåtelse att få vara högljudda och fysiskt aktiva (a.a.) Att förskolläraren dämpar flickan först kan vara för att hon sitter närmare förskolläraren än vad pojken gör. Det kan även vara så att förskolläraren aktivt väljer att låta pojken sjunga klart av olika skäl relaterat till pojken som vi inte känner till.

5.3. Fråga 2

På vilket sätt förhåller sig förskollärare till normer rörande könsroller i leken.

Det första hjärnan registrerar i nya möten är vilket kön den motsvarande individen tillhör, detta är för att kunna bemöta den på "rätt" sätt. Det vill säga om det är en kvinna bemöts hon på ett

sätt och män på ett annat. Att vuxna är så bundna till normerna har med barndomen att göra och den tidigaste delen i barnets liv när människan är som mest formbar. Barn börjar samspela redan från födseln med andra och i samspelet utvecklar barnet sin identitet. De formas av sin omgivning så som av föräldrar, släkt, kompisar, idoler och samhället som förskolan och skolan. Barn får ta del av normer, stereotypaköns roller och ojämställdhet på olika sätt beroende på vilket kön de föddes till (Löfstrand, 2018; Sandberg & Ärlemalm-Hagsér, 2011).

Förskollärarna behöver vara medvetna om deras egna synsätt på normer och könsroller för att kunna arbeta med att bryta dem. Om de inte är medvetna om sitt egna agerande emot hur de interagerar med flickor och pojkar kan de inte aktivt arbeta med att motverka hur barn formas in i de stereotypakönsrollerna. I observationen ”skapa kullen”, kan vi se förskollärarens medvetna val att höja flickan och erbjuder samt utmanar henne till att ta en ledarroll. Barnen som kom in i leken tar för sig av talutrymmet samtidigt som pojkarna hade idéer att dela med sig av. Pojkar kommer ofta undan med att vara så kallat pojkar, normerna tillåter de att ta plats och vara mer högljudd. Flickan som har sina idéer blir lätt undan putad och behöver det stöd som förskolläraren ger henne. Förskolläraren ser barnen som individer och benämner de vid deras namn samtidigt som hon inte glömmer att arbeta med jämställdhet utifrån deras kön.

Samhället har stor påverkan på könstereotypa roller över åren. Detta kan se olika ut från kommun till kommun och ort till ort. Med utbildade förskollärare och personal som är medvetna hur de ser på pojkar och flickor, kan de arbeta aktivt utifrån styrdokumentet att motverka normer och ojämställdhet inom förskolan (Sandberg & Ärlemalm-Hagsér, 2011). De planerade lekar som bestämdes av förskollärarna var könsneutrala och tydde jämlikhet. Vi anser att könsneutrala lekar är bra eftersom de låter både flickor och pojkar utveckla sina intresse och förmågor, utan att bli begränsade av deras kön. Förskollärare ska arbeta med att motverka de stereotypiska könsrollerna för att öka jämställdhet mellan flickor och pojkar.

Pedagogikens mål blir inte att undvika normativa utgångspunkter, utan att ha mål, ambitioner och riktlinjer som grund till pedagogiskt arbetet som bidrar till ökad jämställdhet (Dolk, 2013). För att kunna öka jämställdhet måste förskollärare erbjuda flickor och pojkar lekar som utmanar de stereotypiska könsrollerna. Förskolläraren ska visa barnen att pojkar kan också leka med dockor och flickor kan klättra i trädet. I observationen klättra i trädet erbjöd förskolläraren flickan att klättra tillsammans med pojkar. Genom att flickan sprang snabbt till trädet och visade sitt intresse och vilja att vara med i leken. Vi anser att lekar som är bara könsneutrala utmanar inte tillräckligt normer rörande könsroller. Det behövs ”flickiga” och ”pojkgiga” lekar som

erbjuds till både pojkar och flickor att pröva och utveckla sina förmågor, för att göra dessa lekar till bara lekar.

5.4. Metoddiskussion

I kvalitativ ansats kan forskaren använda sig av observationer, intervjuer och filmning för att samla in data (Fejes & Thornberg (red.) 2017). I vår studie använde vi oss av skriftliga observationer vilket innebär att vi skrev ner observationerna för hand. Vi upplevde att det var svårt att skriva ner exakt vad som hände under observationer och i samtalen mellan förskollärarna och barn. Om vi hade kunnat filma observationerna så skulle vi fått mer detaljerade data och kunnat tolka observationerna ur flera olika perspektiv.

Vi upplevde att vi fick in mycket data från enbart en förskola med två förskollärare. Förskollärare och förskolor arbetar på olika sätt med jämställdhet, så skulle vi velat haft med fler deltagande förskolor för att få en bredare datainsamling. Med fler deltagande förskolor hade kanske resultatet i vår studie sett annorlunda ut.

Att vi inte hade någon anknytning till barngruppen upplevde vi som positivt då vi kunde observera förskollärarna ostört. Barngruppen var informerade om att vi skulle närvara i verksamheten och detta gjorde att barnen lätt oss vara. De få gånger som något barn kom fram av nyfikenhet, besvarade vi deras frågor och sedan kunde vi fortsätta att observera.

5.5. Reflektion

Vår studie är väldigt begränsad och går inte att jämföra på alla förskolor. Barngruppen bestod av tio flickor och fyra pojkar, vilket också kan påverka hur resultatet ser ut. Hade det varit ett jämnare antal av båda könen så kanske resultatet inte varit detsamma, och det hade inte sett ut som att förskollärarna lyfter flickorna mer utifrån jämställdhet.

Vi skulle velat filma observationerna för att få mer exakta händelser och samtal mellan förskollärarna och barngruppen. Att försöka hinna med att både observera och skriva ner vad som sker och sägs var en utmaning, samtidigt som vi ser det som en lärdom.

För framtida forskning skulle vi vilja utföra denna forskningen på flera förskolor, för att få mer data och tydligare kunna se hur förskollärarna arbetar med jämställdhet i leken.

Referenser

- Corsaro, W. A. (2012), *Interpretive Reproduction in Children's Play*. American journal of play, 4(4), ss. 488-504. <http://www.journalofplay.org/sites/www.journalofplay.org/files/pdf-articles/4-4-article-corsaro-interpretive-reproduction-in-childrens-play.pdf> [27.05.2018]
- Dolk, K (2013). *Bångstyriga barn. Makt, normer och delaktighet i förskolan*. Stockholm: Ordfront förlag
- Fejes, A & Thornberg, R (2017). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I Fejes, A & Thornberg, R, (red.) *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. Uppl. Stockholm: Liber, ss.16–43.
- Globala målen (2015), *Uppnå jämställdhet, och alla kvinnors och flickors egenmakt*. <http://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-5-uppna-jamstalldhet/> [18.05.2018]
- Heikkilä, Mia (2015). *Lärande och jämställdhet i förskola och skola*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. 2., [rev. och utök.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Knutsdotter Olofsson, B (2003). *I lekens värld*. 6.uppl. Stockholm: Liber
- Löfstrand, P (2018), *Communication, Negotiating, and Stereotyping: The roles of context, situation and gender in small group decision-making*. <http://miun.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1183806&dswid=-2198> [27.05.2018]
- Odenbring, Ylva (2014). *Barns könade vardag: om (o)jämställdhet i förskola, förskoleklass och skola*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Pramling Samuelsson, I & Asplund Carlsson, M (2014). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 2. uppl. Stockholm: Liber

Sandberg, A & Ärlemalm-Hagsér, E (2011) *The Swedish National Curriculum: Play and learning with fundamental values in focus*. Australasian Journal of Early Childhood, 03/2011, Volym 36, Nummer 1

<http://web.b.ebscohost.com.ezproxy.hkr.se/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=bc8c3b2f-942e-4330-8b06-45debfc16ee6%40pdc-v-sessmgr04> [26.05.2018]

Skolverket: (2016), <https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/jamstalldhet> [18.05.2018]

Skolinspektionen (2017), *Förskolans arbete med jämställdhet*.

<https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskningar/2017/jamstalldhet/jamstalldhet-i-forskolan.pdf>

[08.10.2018]

Strandberg, L (2006). *Vygotskij i praktiken: bland plughästar och fusklappar*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag

Tengnér, Lisa & Heikkilä, Mia (2017). *Arbeta med jämställdhet i förskolan: med normmedveten pedagogik*. Stockholm: Gothia Fortbildning AB

Thurén, T (2016). *Vetenskapsteori för nybörjare*. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber

Vetenskapsrådet (2010). *Rättsliga förutsättningar för en databasinfrastuktur för forskning*. <https://publikationer.vr.se/produkt/rattsliga-forutsattningar-for-en-databasinfrastuktur-for-forskning/> [30.05.2018]

Bilaga 1. Missivbrev

Till förskollärare på förskolan:

2018.09.10 Förfrågan

om deltagande i studie om Förskollärares arbete med jämställdhet i leken.

Vi välkomnar er förskollärare på _____ till att delta i vår Studie till vårt examensarbete. Vi heter Lina Christensen och Rusne Majaraite och ska genomföra vårt examensarbete till förskolläraryrket på Högskolan Kristianstad. I studien kommer vi att undersöka och observera förskollärare i den dagliga verksamheten med fokus på jämställdhet i leken.

Vår studie ligger på en period från den 3 september till 30 oktober. Vi vill besöka er vid ca 3 tillfällen, där vi tillsammans bestämmer tider. Metoden som är val för att samla in data/informationen är genom observationer. Observationernas syfte är att vi vill se hur och när förskollärare arbetar med jämställdhet med barnen i förskolan. Med samtycke från vårdnadshavare och de förskollärare som är delaktiga i studien eventuellt filma, för att se observationerna från ett större perspektiv. Fokuset kommer att ligga på förskollärarna och inte på barnen som deltar.

Detta är frivilligt för förskolläraren och andra deltagare. De har rätt att avbryta sin delaktighet i studien, om person inte vill eller av andra skäl inte kan vara delaktig i studien.

De personliga uppgifter som vi får ta del av kommer inte att delas vidare utanför studien. Personerna kommer att förbli anonyma i det skriftliga arbete som kommer publiceras, inga namn eller förskolor kommer att nämnas.

Ni kan kontakta oss under hela studien på vår mail: rusne.lina18@gmail.com. Det slutliga examensarbetet kommer att finnas tillgängligt för deltagarna att läsa på Högskola Kristianstads webbplats.

Vi är tacksamma för att ni mailar ert svar innan den 00 september 2018 till rusne.lina18@gmail.com

Med vänliga hälsningar Lina Christensen och Rusne Majaraite

Kontaktuppgifter till oss och vår handledare på Högskolan Kristianstad:

Lina Christensen och Rusne Majaraite. Mail: rusne.lina18@gmail.com

Hilma Holm (Handledare): hilma.holm@hkr.se

Bilaga 2: Observationsschema

Obs.

Tolkningar

Analys

kommentar
